

آشنایی با اصطلاحات فقهاء

www.ketab.ir

سرشناسه : حسین زاده اصفهانی، احمد رضا، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور : آشنایی با اصطلاحات فقها/ مولف احمد رضا حسین زاده اصفهانی.
مشخصات نشر : قم : انتشارات دارالعلم، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۳۵۰ ص.

شابک : 978-964-204-352-1

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : فقه -- اصطلاح‌ها و تعبیرها

موضوع : Islamic law -- Terminology

رده بندی کنگره : ۱۴۷BP/۱۳۹۶۴ ۵۱۵ح/

رده بندی دیویی : ۳۰۳/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی : ۵۰۱۶۰۶۵

آشنایی با اصطلاحات فقها

مؤلف: احمد رضا حسین زاده اصفهانی

ناشر: انتشارات دارالعلم

تراژ / جلد ۵۰۰

قیمت / ۱۱۰۰۰ تومان

نوبت چاپ / اول زمستان ۱۳۹۶

قطع و صفحه / وزیری ۳۵۰ صفحه

دفتر مرکزی / قم خیابان معلم، میدان روح الله نبیل کمچه ۱۹ پلاک ۱۰

تلفن / ۹ - ۳۷۷۴۴۲۹۸ فکس / ۳۷۱۴۱۷۹۱

قم / خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، واحد ۷ - ۳۷۸۴۲۳۸۶

دفتر تهران / خیابان انقلاب، ۱۲ فروردین، ساختمان تعاون شران

طبقه همکف شماره ۱۸ / ۱۶ تلفن: ۶۶۹۷۳۸۰۹ - ۵۴۰۵

چاپ احسان قم، تلفن ۳۷۷۴۴۴۳

حق چاپ محفوظ و مخصوص مؤلف است.

www.Darolelm1335.com

ISBN 978-964-204-352-1

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۴-۳۵۲-۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقریظ حضرت آیت الله سیدناظم عسکرفوی دامت برکاته

الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام على خاتم الانبیاء والمرسلین محمد وآله المعصومین
المطهرین

قال الله تعالى: «يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات»

و قال رسول الله ﷺ: «بالعلم يطاع الله ويعبد و بالعلم يعرف الله بيوحد»

بدون هیچ شکی، منظور از علمی که بار و برآن اطاعت پروردگار عبادیت است، فقه اهل بیت عصمت است که اهل بیت علیهم السلام؛ مهبط الوحی و معدن الرضا و میزان العلم هستند و آن علم است که خواستگاه فضیلت و کمال است. و مادر همه علوم انسانی است، و بلند آفتابی است که تا بلندای ابدیت می درخشد. از این رو فراگیری فقه آل البيت علیهم السلام سعادت بزرگی است که توفیق ویژه میط لبد و رهیافتگان وادی فقه سعادت‌مندان تاریخ بشریت هستند.

از این دسته سعادت یافته، محقق فرهیخته دانشمند فرزانه جناب مستطاب حجة الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ احمد رضا حسین زاده است که با توفیق الهی کار بزرگ فقهی با طرح نوین انجام داده است، این عالم فقه آشنا با ذوق نکته پرداز و با ذهن نکته شناس، نکته های کلیدی فقه و اصول را که جانمایه بحث های استدلالی است و چون گوهرهای

نهفته در صدف دریای فقه بوده برون آورده ، با آسان سازی و چینش زیبا و آرایش عالی
آراسته است که این اصطلاحنامه یک ابتکار علمی است که اهل علم و فضیلت استفاده
نمایند .

وما شهدنا الا بما علمنا .

سید کاظم مصطفوی

۱۳۹۵/۷/۱۸

www.ketab.ir

فهرست مطالب ::

پیشگفتار	۴۳
۱. اِباء از تخصیص	۴۷
۲. اباحه	۴۷
معنای اصطلاحی	۴۸
کاربردهای اباحه	۴۹
فرق انفال و مباحات عامه	۵۳
۳. اباحه انشایی	۵۳
۴. اباحه بالمعنی الاخص	۵۳
۵. اباحه بالمعنی الاعم	۵۳
۶. اباحه تسبیبی	۵۳
۷. اباحه تعبدی	۵۳
۸. اباحه تقدیری	۵۴
۹. اباحه تکلیفی	۵۴
۱۰. اباحه خاصه	۵۴
۱۱. اباحه شرعی	۵۴
۱۲. اباحه صریح	۵۴
۱۳. اباحه ضمنی	۵۴
۱۴. اباحه ظاهری	۵۵

۵۵	۱۵. اباحه عقدی
۵۵	۱۶. اباحه عقلی
۵۵	۱۷. اباحه لازمه
۵۵	۱۸. اباحه مالکی
۵۶	۱۹. ابتلاء و عدم ابتلاء
۵۷	۲۰. ابراء
۵۸	فرق راء و إسقاط
۵۹	اركان ابراء
۵۹	۲۱. ابطال و بطلان
۵۹	۲۲. اتفاق
۶۱	۲۳. اتلاف؛ قاعده
۶۲	۲۴. اتيان
۶۲	۲۵. اجازه روايت
۶۳	۲۶. اجتماع امر و نهی
۶۴	۲۷. اجتهاد
۶۴	معنای لغوی
۶۵	معنای اصطلاحی اجتهاد
۶۶	اقسام اجتهاد
۶۶	اول. اجتهاد مطلق و متجزی
۶۶	دوم. اجتهاد عام و خاص
۶۷	سوم. اجتهاد «بالفعل» و «بالتقوه»
۶۷	فرق مجتهد و حاکم شرع
۶۷	قلمرو تقلید از مجتهد
۶۷	موضوع شناسی فقهی
۶۸	احکام وضعی مترتب بر اجتهاد
۶۹	۲۸. اجزاء

۶۹	۲۹. اجماع
۶۹	تعریف اجماع
۷۰	اعتبار اجماع
۷۱	اقسام اجماع
۷۱	۱. اجماع محصل و منقول
۷۲	اقسام اجماع منقول
۷۲	۲. اجماع بسیط و مرکب
۷۲	۳. اجماع مدرکی و تعبدی
۷۳	۴. اجماع ولی و علی
۷۴	۵. اجماع سکوتی و صریح
۷۴	۶. اجماع تقدیری یا استیفاء
۷۵	۱. اجماع تشریفی
۷۵	۲. اجماع دخولی (تضمنی)
۷۵	۳. اجماع تقریری
۷۵	۴. اجماع لطفی
۷۶	۵. اجماع حدسی
۷۶	فرق. اجماع، نفی خلاف، تسالم و اتفاق
۷۸	۳۰. اجماع بسیط
۷۸	۳۱. اجماع تعبدی
۷۸	۳۳. اجماع عملی
۷۹	۳۳. اجماع فعلی
۷۹	۳۴. اجماع قطعی
۷۹	۳۵. اجماع قولی
۷۹	۳۶. اجماع محصل
۷۹	۳۷. اجماع مدرکی
۷۹	۳۸. اجماع مرکب

۷۹	۳۹. اجماع منقول
۷۹	۴۰. اجمال
۸۰	۴۱. احتمال
۸۰	۴۲. احتیاط
۸۰	اقسام احتیاط
۸۱	تعبیرات احتیاط
۸۱	۴۳. احتیاط مستحب
۸۱	۴۴. احتیاط واجب
۸۱	۴۵. احسان قاضیه
۸۳	۴۶. احوط
۸۳	احوط اقوی
۸۳	احوط اولی
۸۳	احوط لزومی
۸۳	۴۷. احوط اقوی
۸۳	۴۸. احوط اولی
۸۳	۴۹. احوط لزومی
۸۴	۵۰. ادا و قضا
۸۴	۵۱. ادله
۸۴	اقسام ادله
۸۵	ادله اجتهادی و ادله فقهاتی
۸۵	۵۲. ادله اربعه
۸۵	۵۳. اراده استعمالی
۸۶	۵۴. اراده جدی
۸۶	۵۵. ارتکاز
۸۶	۵۶. ارتکاز عرفی
۸۶	۵۷. ارتکاز عقلاء

۸۷		فرق ارتکاز عقلا با بنای عقلا
۸۷		اعتبار ارتکاز عقلایی
۸۸		۵۸. ارتکاز عقلی
۸۸		۵۹. ارتکاز متشرعه
۸۸		۶۰. ارتکاز عرف
۸۸		۶۱. ارشاد
۸۹		۶۲. استحالة تکلیف غافل قاعده
۸۹		۶۳. استحسان
۸۹		۶۴. استصحاب
۹۰		اقسام استصحاب
۹۰		۶۵. استصحاب تعلیقی
۹۱		۶۶. استصحاب تنجیزی
۹۱		۶۷. استصحاب حکم تکلیفی
۹۱		۶۸. استصحاب زمان
۹۱		۶۹. استصحاب عدم ازلی
۹۲		فرق بین استصحاب عدم ازلی و عدم نعتی
۹۳		۷۰. استصحاب عدم نسخ
۹۳		۷۱. استصحاب عدم نعتی
۹۳		۷۲. استصحاب قهقری
۹۴		۷۳. استصحاب کلی
۹۵		۷۴. استصحاب مثبت
۹۶		علت عدم حجیت اصل مثبت
۹۶		۷۵. استصحاب موضوعی
۹۶		تقدم استصحاب موضوعی بر اماره معتبره شرعی و قواعد فقهی
۹۷		۷۶. استصحاب وجودی
۹۷		۷۷. استظهار

٩٧	٧٨. استقراء
٩٨	انواع استقراء (تام و ناقص)
٩٨	٧٩. استقرار مذهب
٩٨	فرق استقرار مذهب و تسالم
٩٨	٨٠. استقلالی و آلی
٩٩	٨١. استنباط
٩٩	٨٢. استنباط قاعده
١٠٠	٨٣. سقاة حق و اعراض از ملك قاعده
١٠٠	٨٤. اشتراك
١٠١	فرق بين مشترك معنوي و مفهوم كلي
١٠١	٨٥. اشتغال ذمه؛ قاعده
١٠١	٨٦. اشتقاق
١٠١	٨٧. إشعار
١٠١	٨٨. أشهر
١٠٢	٨٩. اصالة الاباحه
١٠٢	فرق قاعده حل و اباحه
١٠٣	٩٠. أصالة التخيير
١٠٣	٩١. اصالة الاحتياط
١٠٣	٩٢. اصالة الحقيقة
١٠٣	منشاء اعتبار اصالة الحقيقة
١٠٣	اقسام اصالة الحقيقة
١٠٤	٩٣. اصالة الصحة
١٠٤	٩٤. اصالة العموم
١٠٤	٩٥. اصالة عدم اشتراك
١٠٤	٩٦. اصالة عدم تداخل الأسباب
١٠٥	٩٧. اصالة عدم تذكية

١٠٦	٩٨. اصالة عدم تقدير
١٠٦	٩٩. اصحاب اجماع
١٠٧	١٠٠. اصل
١٠٧	١٠١. اصل اباحه
١٠٨	١٠٢. اصل احتياط
١٠٩	١٠٣. اصل استصحاب
١٠٩	١٠٤. اصل استغفار
١٠٩	١٠٥. اصل استلاق
١١٠	١٠٦. اصل براءة
١١٠	١٠٧. اصل تخيير
١١٠	١٠٨. اصل حكمي
١١٠	١٠٩. اصل حليت
١١١	١١٠. اصل سببي
١١١	رابطه اصل سببي با اصل موضوعي
١١١	١١١. اصل شرعي
١١٢	١١٢. اصل طهارت
١١٢	١١٣. اصل ظهور
١١٢	ظهور وضعي
١١٢	ظهور عرفي
١١٢	موارد کاربرد اصالة الظهور
١١٢	١١٤. اصل عدم
١١٣	انواع اصل عدم
١١٣	١١٥. اصل عدم اشتراك
١١٣	١١٦. اصل عدم تداخل
١١٤	١١٧. اصل عدم تذكیه
١١٤	١١٨. اصل عدم تقدير

۱۱۴.....	۱۱۹. اصل عدم قرینه
۱۱۴.....	۱۲۰. اصل عدم نسخ
۱۱۵.....	۱۲۱. اصل عدم نقل
۱۱۵.....	۱۲۲. اصل عقلایی
۱۱۵.....	۱۲۳. اصل عقلی
۱۱۶.....	۱۲۴. اصل عملی
۱۱۶.....	۱۲۵. اصل لزوم
۱۱۶.....	۱۲۶. اصل لفظی
۱۱۷.....	۱۲۷. اصل مثبت
۱۱۷.....	۱۲۸. اصل محرر
۱۱۷.....	اصول غیر محرر
۱۱۷.....	فرق اصل تنزیلی و محرر
۱۱۷.....	فرق اماره با اصل محرر
۱۱۸.....	۱۲۹. اصل مسببی
۱۱۸.....	۱۳۰. اصل موضوعی
۱۱۸.....	فرق اصل موضوعی و اصل حاکم
۱۱۹.....	۱۳۱. اصول
۱۱۹.....	تقسیمات اصول
۱۱۹.....	الف- اصول عقلائی
۱۱۹.....	ب- اصول عقلی :
۱۲۰.....	درجات اعتبار اصول
۱۲۰.....	فرق بین اصول شرعی و اصول عقلی
۱۲۱.....	اصل مقابل ظاهر
۱۲۱.....	اصل مقابل قاعده
۱۲۱.....	اصل شرعی مقابل نص
۱۲۱.....	۱۳۲. اصول اربعمائه

۱۳۳	اصول در رجال	۱۲۲
۱۳۴	فرق کتاب و اصل	۱۲۲
۱۳۴	اصول دین	۱۲۲
۱۳۵	اصول فقه	۱۲۳
۱۳۶	فرق اصول فقه و اصول حقوق	۱۲۳
۱۳۶	اصول مذهب	۱۲۳
۱۳۷	اضافه	۱۲۴
۱۳۸	اضطرار فاعده	۱۲۴
۱۳۹	فرق ضرورت و اضطرار	۱۲۵
۱۳۹	اضمار	۱۲۵
۱۴۰	اظهار	۱۲۶
۱۴۱	اطلاق	۱۲۶
۱۴۱	معانی مطلق	۱۲۶
۱۴۲	اقسام اطلاق	۱۲۷
۱۴۲	۱. اطلاق افرادی	۱۲۷
۱۴۲	۲. اطلاق احوالی	۱۲۷
۱۴۲	۳. اطلاق لفظی	۱۲۷
۱۴۲	۴. اطلاق مقامی	۱۲۸
۱۴۳	ترک استفصال	۱۲۹
۱۴۳	فرق اطلاق در اجماع و اطلاق در لفظ	۱۲۹
۱۴۳	موانع اطلاق گیری از لفظ	۱۲۹
۱۴۳	۱۴۲. اظهار و ظاهر	۱۳۰
۱۴۳	اعاده	۱۳۰
۱۴۴	۱۴۴. اعتباری و انتزاعی	۱۳۱
۱۴۴	فرق انتزاعی و اعتباری	۱۳۱
۱۴۵	۱۴۵. اعراض	۱۳۲

۱۴۶. اعراض مدرکی	۱۳۲
۱۴۷. إفتاء	۱۳۲
۱۴۸. اقتضاء	۱۳۲
۱۴۹. اقرار قاعده	۱۳۳
۱۵۰. اقل و اکثر	۱۳۴
اقل و اکثر ارتباطی	۱۳۴
اقل و اکثر تقلالی	۱۳۵
۱۵۱. البینه علی المدعی و الیمین علی من انکر» قاعده	۱۳۵
۱۵۲. الجمع مہم امم قاعده	۱۳۵
۱۵۳. الحاق بہ انساب قاعده	۱۳۶
۱۵۴. امارہ	۱۳۶
فرق امارہ با ادلہ اجتہادی	۱۳۶
اقسام امارہ	۱۳۷
فرق اصل با امارہ	۱۳۷
رتبہ امارات	۱۴۰
معنای مجعولیت در امارہ	۱۴۰
۱۵۵. امثال	۱۴۱
۱۵۶. امتنان	۱۴۱
۱۵۷. امضایی	۱۴۱
۱۵۸. امور حسبی	۱۴۲
۱۵۹. انحلال	۱۴۲
۱۶۰. انشاء	۱۴۳
۱۶۱. انصراف	۱۴۳
اقسام انصراف	۱۴۳
فرق انصراف و قدر متیقن	۱۴۴
۱۶۲. انفتاح و انسداد	۱۴۴

۱۴۴	 ۱۶۳. اهل خبره
۱۴۴	 ۱۶۴. اهمال و اجمال
۱۴۵	 ۱۶۵. ایتمان قاعده
۱۴۵	 ۱۶۶. ایجاد و وجود
۱۴۶	 ۱۶۷. ایقاع
۱۴۶	 ۱۶۸. آداب
۱۴۶	 تعریف ادبی آداب
۱۴۶	 معانی دیگر ادب
۱۴۷	 تعریف اصطلاحی آداب
۱۴۹	 ۱۶۹. بداء
۱۴۹	 دو معنی بداء
۱۵۰	 فرق نسخ و بداء
۱۵۰	 ۱۷۰. برائت
۱۵۰	 فرق برائت شرعی و عقلی
۱۵۲	 ۱۷۱. برائت شرعی
۱۵۲	 ۱۷۲. برائت عقلی
۱۵۲	 ۱۷۳. بناء عقلا
۱۵۲	 ۱۷۴. بینة
۱۵۲	 معنی بینة
۱۵۳	 حجیت ذاتی بینة
۱۵۳	 اختلاف فقه و حقوق در مستند بینة
۱۵۳	 فرق بینة یا اطمینان
۱۵۴	 تعارض بینة با علم قاضی
۱۵۴	 تعارض بینة ها
۱۵۴	 ۱۷۵. تأویل

۱۵۴		فرق اجمال با تاویل
۱۵۴		فرق تاویل و حمل
۱۵۵		فرق ترجمه و تاویل
۱۵۵		۱۷۶. تبادر
۱۵۵		فرق بین انصراف و تبادر
۱۵۵		۱۷۷. تبعیت قاعده
۱۵۶		اقسام قاعده تبعیت
۱۵۷		۱۷۸. تجاوز قاعده
۱۵۷		۱۷۹. تجزئ
۱۵۷		۱۸۰. تجزئ
۱۵۸		۱۸۱. تحذیر قاعده
۱۵۸		۱۸۲. تخصص
۱۵۸		۱۸۳. تخصیص
۱۵۸		فرق بین تخصیص و تقیید
۱۵۸		تخصیص و تقیید و حمل
۱۵۹		۱۸۴. تخطئه و تصویب
۱۵۹		۱۸۵. تخییر
۱۵۹		۱۸۶. تداخل اسباب و مسببات
۱۶۰		۱۸۷. تراخی
۱۶۰		۱۸۸. ترادف
۱۶۰		۱۸۹. ترتب
۱۶۰		۱۹۰. ترتیب
۱۶۱		۱۹۱. ترجیح
۱۶۱		۱۹۲. ترجیح جهتی
۱۶۱		۱۹۳. ترجیح دلالی
۱۶۱		۱۹۴. ترجیح مضمونی

۱۹۵. ترک استفصال؛ قاعده - قاعده ترک	۱۶۱
۱۹۶. تزامم	۱۶۲
اقسام تزامم	۱۶۲
مرجحات باب تزامم	۱۶۲
۱. وجود بدل و عدم بدل	۱۶۲
۲. بدل نداشتن یکی از متزاممین به نحو طولی	۱۶۲
۳. قدرت عقلی	۱۶۲
۴. تقدم زمانی	۱۶۳
۵. اهمیت اشتراک	۱۶۳
۶. قدرت شرعی	۱۶۳
۷. تفاوت در نوع حکم	۱۶۳
۱۹۷. تساقط	۱۶۴
۱۹۸. تسالم	۱۶۴
۱۹۹. تسامح در ادله سنن قاعده	۱۶۴
۲۰۰. تسبیب قاعده	۱۶۵
فرق تسبیب و تسبب	۱۶۵
ضوابط تسبیب	۱۶۶
۲۰۱. تسلیط؛ قاعده - قاعده سلطنت	۱۶۶
۲۰۲. تشریع - بدعت	۱۶۷
۲۰۳. تعادل و تراجیح	۱۶۷
۲۰۴. تعارض	۱۶۷
اقسام تعارض	۱۶۸
تقسیم اول به اعتبار کیفیت	۱۶۸
تقسیم دوم تعارض به اعتبار زمان	۱۶۸
تقسیم سوم تعارض به اعتبار دلالت	۱۶۸
فرق بین تزامم و تعارض	۱۶۹

۱۷۰	روش های رفع تعارض
۱۷۰	رجوع به مرجحات
۱۷۱	مرجحات مربوط به مدلول
۱۷۱	مرجحات مربوط به دلیل
۱۷۱	رفع تعارض با جمع بین دو دلیل
۲۰۵	تعارض اصالة الصحة و اصالة الفساد در معاملات
۲۰۶	تعارض اصل با ظاهر
۲۰۷	تعارض اصل و اطلاق دلیل
۲۰۸	تعارض انهر و دلالت
۲۰۹	تعارض بین علی حاشی
۲۱۰	تعارض بینة ها
۲۱۱	تعارض عام و خاص
۲۱۲	تعارض مفهوم با منطوق
۲۱۳	تعبدی
۲۱۴	تعليق
۲۱۵	تغليب قاعده
۲۱۶	تفسير
۲۱۷	تقدم و تغليب قاعده
۲۱۸	تقييد
۲۱۹	تكليف
۲۱۹	تكليف مالا يطاق
۲۱۹	فرق بين تكليف بالمحال و تكليف محال
۲۲۰	تكليف شرعى
۲۲۱	تكليف ضمنى
۲۲۲	تكليف ظاهرى
۲۲۳	تكليف عقلى

۲۲۴	تکلیف غیرى	۱۷۶
۲۲۵	تکلیف کفایى	۱۷۶
۲۲۶	تکلیف نفسى	۱۷۶
۲۲۷	تکلیف واقعى	۱۷۷
۲۲۸	تنجیز	۱۷۷
۲۲۹	تنجیز و تعلیق	۱۷۷
۲۳۰	تنزیل	۱۷۷
	اقسام تنزیل	۱۷۷
	فرق تشبیه - تطبیق - تنزیل	۱۷۸
	فرق تنزیل و تبعیت و تنقیح مناط	۱۷۹
۲۳۱	تنقیح مناط	۱۷۹
۲۳۲	تواتر	۱۷۹
۲۳۳	توجیه	۱۸۰
۲۳۴	ثبوت و اثبات	۱۸۰
۲۳۵	جایز	۱۸۱
۲۳۶	جبر	۱۸۱
۲۳۷	جبر خبر	۱۸۱
۲۳۸	جبر دلالت	۱۸۲
۲۳۹	جبر سند	۱۸۲
۲۴۰	جمع تبرعى	۱۸۲
۲۴۱	جمع عرفى	۱۸۲
	موارد کاربرد جمع عرفى	۱۸۲
۲۴۲	جهل	۱۸۴
	اقسام جهل	۱۸۴
	فرق جهل قصورى و تقصیرى	۱۸۵
	فرق جاهل مقصر و عامد	۱۸۵

۱۸۵	 جواز	۲۴۳
۱۸۶	 حالت های انسان	۲۴۴
۱۸۷	 حجت	۲۴۵
۱۸۸	 حدیث	۲۴۶
۱۸۸	 حرمت	۲۴۷
۱۸۸	 حسن و قبح عقلی	۲۴۸
۱۸۹	 حظ	۲۴۹
۱۸۹	 حق	۲۵۰
۱۸۹	 تعریف حق	
۱۸۹	 فرق حق و ملک	
۱۸۹	 فرق حق و حکم	
۱۹۰	 اقسام حق	
۱۹۰	 حق و تکلیف	
۱۹۱	 حقیقت شرعی	۲۵۱
۱۹۱	 علایم حقیقت	
۱۹۱	 تنصيص	
۱۹۲	 عدم صحت سلب	
۱۹۲	 اطراد	
۱۹۲	 فرق اصطلاح با حقیقت شرعی	
۱۹۳	 فرق حقیقت شرعی و متشرعی	
۱۹۳	 حقیقت متشرعه	۲۵۲
۱۹۳	 حکم	۲۵۳
۱۹۳	 معنای لغوی	
۱۹۳	 معنای فقهی	
۱۹۴	 فرق فتوا و حکم	
۱۹۴	 مراحل حکم	

۱۹۵	حکم ظاهری و واقعی
۱۹۵	معانی حکم واقعی
۱۹۶	حکم تکلیفی و وضعی
۱۹۶	فرق حکم وضعی و تکلیفی
۱۹۶	اقسام احکام وضعی
۱۹۷	حکم اولی و ثانوی
۱۹۷	تفاوت حکم اولی و ثانوی
۱۹۸	حکم حکومتی و غیرحکومتی
۱۹۸	تعریف حکم حکومتی
۱۹۹	ماهیت حکم حکومتی
۲۰۰	فرق حکم حکومتی با حکم اولی
۲۰۱	فرق حکم حکومتی با حکم ثانوی
۲۰۲	اقسام حکم حکومتی
۲۰۲	حکم انتزاعی و اعتباری
۲۰۳	حکم عقلی و شرعی
۲۰۳	حکم ارشادی و مولوی
۲۰۳	ویژگی های حکم ارشادی
۲۰۳	اقسام حکم ارشادی
۲۰۳	فرق امضا و ارشاد
۲۰۴	ملاک ارشادی بودن حکم
۲۰۴	تناسب حکم و موضوع
۲۰۴	خروج موضوع از تحت حکم
۲۰۵	عنوان حقیقی و حکمی
۲۰۵	۲۵۴. حکم ابتدایی
۲۰۵	۲۵۵. حکم ارشادی
۲۰۵	۲۵۶. حکم اقتضایی

۲۰۵	 حکم امضایی	۲۵۷
۲۰۵	 حکم اولی	۲۵۸
۲۰۵	 حکم تأسیسی	۲۵۹
۲۰۶	 حکم تکلیفی	۲۶۰
۲۰۶	 حکم ثانوی	۲۶۱
۲۰۶	 حکم حکومتی	۲۶۲
۲۰۶	 حکم شأنی	۲۶۳
۲۰۶	 حکم شرعی	۲۶۴
۲۰۶	 حکم ظاهری	۲۶۵
۲۰۶	 حکم عقل	۲۶۶
۲۰۶	 حکم غیری	۲۶۷
۲۰۶	 حکم فعلی	۲۶۸
۲۰۷	 حکم مولوی	۲۶۹
۲۰۷	 حکم نفسی	۲۷۰
۲۰۷	 حکم واقعی	۲۷۱
۲۰۷	 حکم وضعی	۲۷۲
۲۰۷	 حکومت	۲۷۳
۲۰۷	 شباهت تخصیص و تخصص با ورود و حکومت	۲۷۴
۲۰۸	 فرق حکومت با تخصیص	۲۷۵
۲۰۹	 حکمت حکم	۲۷۶
۲۰۹	 حمل	۲۷۷
۲۰۹	 اقسام حمل	۲۷۸
۲۰۹	 حمل اولی و ذاتی و شایع صناعی	۲۷۹
۲۰۹	 حمل مواعظی و اشتقاقی	۲۸۰
۲۱۰	 حمل بسیط و مرکب	۲۸۱
۲۱۰	 حمل بالضمیمه و حمل خارج محمول	۲۸۲

۲۱۱.....	حمل ذاتی ایساگوچی
۲۱۱.....	حمل حقیقی و مجازی
۲۱۱.....	حمل دو دلیل متعارض
۲۱۲.....	۲۷۶. حیثیت
۲۱۲.....	معنی حیثیت
۲۱۲.....	حیثیت ذاتی
۲۱۲.....	حیثیت استثنایی
۲۱۲.....	حیثیت تنبیهی
۲۱۲.....	حیثیت تعلیلی
۲۱۲.....	حیثیت شخصی
۲۱۳.....	حیثیت اضافی
۲۱۳.....	۲۷۷. حیثیت تعلیلی
۲۱۳.....	۲۷۸. حیثیت تنبیهی
۲۱۳.....	۲۸۰. خبر ثقه
۲۱۴.....	۲۸۱. خبر واحد
۲۱۴.....	۲۸۲. خبره
۲۱۴.....	۲۸۳. خرق اجماع
۲۱۵.....	۲۸۴. خطاب
۲۱۵.....	۲۸۵. دفع ضرر محتمل قاعده
۲۱۵.....	مراتب ضرر
۲۱۵.....	ضرر مهلك
۲۱۶.....	ضرر غیر مهلك
۲۱۶.....	ضرر غیر قابل توجه
۲۱۶.....	۲۸۶. دلالت
۲۱۸.....	فرق بین اراده استعمالی و اراده جدی
۲۱۸.....	۲۸۷. دلالت اقتضاء

۲۱۸	 دلالت اشاره	۲۸۸
۲۱۹	 دلالت مفهوم	۲۸۹
۲۱۹	 دلالت منطوق	۲۹۰
۲۲۰	 دلیل	۲۹۱
۲۲۰	 دلیل اجتهادی	۲۹۲
۲۲۰	 دلیل شرعی	۲۹۳
۲۲۰	 دلیل عقلی	۲۹۴
۲۲۰	 دلیل فقهاتی	۲۹۵
۲۲۰	 دلیل لب	۲۹۶
۲۲۰	 دلیل لفظی	۲۹۷
۲۲۰	 دلیل نقلی	۲۹۸
۲۲۱	 ذات	۲۹۹
۲۲۲	 ذی الیدقاعده	۳۰۰
۲۲۲	 رجحان	۳۰۱
۲۲۲	 رخصت	۳۰۲
۲۲۲	 سببیت و طریقت	۳۰۳
۲۲۳	 سنت	۳۰۴
۲۲۳	 معانی اصطلاحی	
۲۲۳	 سوق قاعده	۳۰۵
۲۲۴	 سیاق	۳۰۶
۲۲۴	 فرق تنزیل با سیاق	
۲۲۴	 سیره	۳۰۷
۲۲۴	 سیره عقلایی	
۲۲۵	 سیره ارتکازی	
۲۲۵	 سیره متشرعه	
۲۲۵	 فرق عرف و سیره متشرعه	

۲۲۶.....	فرق سیره خاص و سیره عام
۲۲۷.....	سیره عملی و ارتکازی
۲۲۷.....	۳۰۸. سیره علماء
۲۲۷.....	۳۰۹. شاذ
۲۲۷.....	۳۱۰. شبهه
۲۲۷.....	انواع شبهه
۲۲۷.....	شبهه موضوعی
۲۲۸.....	اقسام شبهه موضوعی
۲۲۸.....	شبهه حکمی
۲۲۸.....	اقسام شبهه حکمی
۲۲۸.....	تقسیم اول:
۲۲۹.....	تقسیم دوم:
۲۲۹.....	فرق شبهه حکمی و موضوعی
۲۳۰.....	شبهه مصداقی
۲۳۰.....	اقسام شبهه مصداقی
۲۳۱.....	شبهه مفهومی
۲۳۱.....	اقسام شبهه مفهومی
۲۳۲.....	شبهه بدوی
۲۳۲.....	شبهه علم اجمالی
۲۳۲.....	موارد انحلال علم اجمالی
۲۳۲.....	۱. وجود انصراف
۲۳۳.....	۲. تبدل شک به یقین
۲۳۳.....	۳. اجرای قاعده در بعضی اطراف
۲۳۳.....	۴. عدم وجود اثر عملی
۲۳۳.....	۵. جریان اصل طولی
۲۳۴.....	۶. خروج یکی از افراد به وسیله اضطرار

۲۳۴.....	۷. خروج از احد مشتبهین از محل ابتلاء
۲۳۴.....	شبهه محصوره و غیر محصوره
۲۳۴.....	شبهه اقل و اکثر استقلالی و ارتباطی
۲۳۵.....	۳۱۱. شرط
۲۳۵.....	اقسام شرط
۲۳۶.....	فرق بین شرطیت و مانعیت
۲۳۶.....	۳۱۲. شریعت
۲۳۶.....	مفهوم لغوی شریعت
۲۳۶.....	شریعت در اصطلاح قرآنی
۲۳۷.....	شریعت در اصطلاح فقهی و فقهی
۲۳۸.....	مذاق شرع
۲۳۸.....	۳۱۳. شهرت
۲۳۸.....	معنای مشهور
۲۳۸.....	انواع شهرت
۲۳۸.....	شهرت روایی
۲۳۸.....	شهرت عملی
۲۳۹.....	شهرت فتوایی
۲۴۰.....	اعتبار شهرت
۲۴۱.....	فرق شهرت با نفی خلاف
۲۴۱.....	فرق مشهور و أشهر
۲۴۱.....	فرق شهرت و اشتها
۲۴۱.....	اعراض مشهور
۲۴۲.....	۳۱۴. صحت و فساد و بطلان
۲۴۳.....	۳۱۵. صحیح و اعم
۲۴۳.....	معانی و استعمالات لفظ صحت
۲۴۴.....	ادله قائلین به صحیح

۲۴۴.....	ادله قائلین به اعم
۲۴۴.....	۳۱۶. صدق
۲۴۴.....	۳۱۷. ضابط
۲۴۵.....	۳۱۸. ضد
۲۴۵.....	۳۱۹. ضرر
۲۴۵.....	۳۲۰. ضروری
۲۴۵.....	اقسام ضروری
۲۴۵.....	فرق ضروری و تسالم
۲۴۶.....	۳۲۱. ضمان قاعده
۲۴۷.....	اسباب ضمان
۲۴۸.....	۳۲۲. طهارت قاعده
۲۴۸.....	قواعد مرتبط با طهارت
۲۴۸.....	ویژگی قاعده طهارت
۲۴۹.....	استثنائات قاعده طهارت
۲۴۹.....	اصل سببی و مسببی
۲۴۹.....	اصل موضوعی
۲۵۰.....	اصل حاکم
۲۵۰.....	شبهه محصوره علم اجمالی
۲۵۰.....	۳۲۳. ظهور
۲۵۱.....	نص و ظاهر
۲۵۱.....	تعارض نص و ظاهر
۲۵۱.....	تشخیص و حجیت ظهور
۲۵۲.....	اقسام ظهور
۲۵۲.....	تقسیم اول
۲۵۲.....	تقسیم دوم
۲۵۲.....	تقسیم سوم

۳۲۳. عام	۲۵۳
اقسام عام	۲۵۳
فرق عام و مطلق	۲۵۴
فرق نفی خصوصیت باعموم و اطلاق	۲۵۴
۳۲۵. عدم زیادت فرع بر اصل قاعده	۲۵۵
۳۲۶. عرف	۲۵۵
عرف پیوست	۲۵۵
حجرات عرف	۲۵۵
اقسام عرف	۲۵۶
۱. عرف عام و خاص	۲۵۶
۲. عرف حادث و عارض متأخر	۲۵۷
۳. عرف مسلم	۲۵۷
۴. عرف ثابت و متبذل و مسترد و مساوی	۲۵۷
۵. عرف قولی، عملی و ارتکازی	۲۵۷
۶. عرف صحیح، فاسد و مرسل	۲۵۸
فرق عرف با لغت	۲۵۸
فرق عرف و سیره عقلا	۲۵۸
فرق عرف و عادت	۲۵۹
نقش عرف در فقه	۲۵۹
قلمرو عرف	۲۵۹
خطوط قرمز برای عرف	۲۶۱
رابطه عرف و عقل	۲۶۲
ارتکاز عرف	۲۶۲
فرق معنای فقهی، عرفی و شرعی	۲۶۲
۳۲۷. عزیمت	۲۶۳
۳۲۸. عسر و حرج قاعده	۲۶۳

۲۶۳		فرق عسر و حرج
۲۶۴		۲. عسر و حرج باید فعلی باشد
۲۶۴		ویژگی های قاعده عسر و حرج
۲۶۵		فرق حرج و اضطرار و ضرر
۲۶۵		فرق حرج شخصی با اختلال نظام
۲۶۶		موارد تطبیق قاعده
۳۲۹		عقل
۲۶۷		اصطلاحات و ترکیب های عقل
۳۳۰		علم
۲۶۹		مراحل علم و ادراک
۲۶۹		معانی و درجات علم
۲۷۰		فرق اطمینان و یقین
۲۷۰		فرق عمد و علم
۳۳۱		علی الید قاعده
۲۷۱		قلمرو قاعده
۳۳۲		عموم
۳۳۳		عوارض ذاتی
۳۳۴		فتوا و الفاظ فتوا
۲۷۳		فرق فتوا، حکم و قضا
۲۷۴		فرق کلمه «مشکل» و «احتیاط واجب»
۲۷۴		فرق لفظ (فیه اشکال) با احتیاط وجوبی
۲۷۴		فرق نظر استدلالی و فتوایی
۲۷۴		فرق اولی و احوط و اقوی
۲۷۵		فرق رای و حکم
۲۷۵		فرق فتوای به احتیاط با احتیاط در فتوی
۳۳۵		فحوی یا اولویت

۳۳۶. فراغ قاعده	۲۷۶
فرق قاعده فراغ و صحت	۲۷۶
فرق بین قاعده تجاوز و فراغ	۲۷۶
۳۳۷. فقه	۲۷۷
تعریف فقه	۲۷۷
فقه در اصطلاح فقها	۲۷۸
هدف فقه	۲۷۹
منابع و مبانی فقه	۲۷۹
فهم فقها	۲۷۹
۳۳۸. فور	۲۷۹
۳۳۹. قاعده حقوقی و خدای	۲۷۹
۳۴۰. قاعده فقهی	۲۸۰
معانی قاعده	۲۸۰
تعریف قاعده فقهی	۲۸۰
اقسام قواعد فقهی	۲۸۰
الف. برخی از قواعد فقهی اختصاصی باب قواعد	۲۸۲
ب. برخی از قواعد فقهی اختصاصی با بهای قصاص، حدود و دیات	۲۸۲
ج. برخی از قواعد فقهی اختصاصی باب معاملات به معنای عام	۲۸۳
د. برخی از قواعد فقهی اختصاصی باب عبادات	۲۸۸
ج. برخی از قواعد عمومی	۲۸۸
ویژگی قواعد فقهی	۲۸۹
نسبت و رابطه قاعده و اصل	۲۸۹
مورد قاعده و اصل یکی باشد	۲۹۰
فرق قاعده فقهی و مسأله فقهی	۲۹۰
فرق قاعده فقهی و ضابطه فقهی	۲۹۰
فرق قاعده فقهی و نظریه فقهی	۲۹۱

۲۹۱		فرق قاعده فقهی و استصحاب
۲۹۲		فرق قاعده فقهی و اصل احتیاط
۲۹۲		فرق قاعده فقهی با عام و مطلق
۲۹۳		فرق قاعده فقهی و مساله اصولی
۲۹۳		طرح اجمالی فرق ها
۲۹۵		فرق قاعده فقهی و تخییر
۲۹۵		فرق قاعده فقهی و حکم کلی فقهی
۲۹۶		فرق قاعده فقهی و اصل براءت
۲۹۶		۳۴۱. قانون
۲۹۶		کاربرد ها و استعمالات قانون
۲۹۷		۳۴۲. قدر متیقن
۲۹۸		۳۴۳. قدرت
۲۹۸		کاربردهای قدرت
۲۹۹		فرق قدرت عقلی و قدرت شرعی
۲۹۹		۳۴۴. قرعة قاعده
۳۰۰		۳۴۵. قطع
۳۰۰		انواع قطع
۳۰۱		فرق قطع و یقین
۳۰۱		۳۴۶. قواعد نبوی
۳۰۲		فهرستی از قواعد نبوی
۳۰۴		۳۴۷. قول
۳۰۴		قول لغوی
۳۰۵		۳۴۸. قیاس
۳۰۶		۳۴۹. کراهت
۳۰۶		۳۵۰. کل شی لایعلم الامن قبل مدعیه یسمع قوله فیه ؛ قاعده
۳۰۶		۳۵۱. کل من یسمع قوله فعلیه الیمین مدعياً کان او منکراً ؛ قاعده

۳۰۶		۳۵۲. لَحْنُ الْخَطَابِ
۳۰۷		۳۵۳. لَا تَعَادُ قَاعِدَهُ
۳۰۷		۳۵۴. لَا ضَرَرَ قَاعِدَهُ
۳۰۸		فرق نفی ضرر و اضرار
۳۰۸		۳۵۵. لَا اشْكَالَ
۳۰۸		۳۵۶. لَا خِلَافَ
۳۰۸		۳۵۷. لَا زِيَادَةَ بَيْنَ
۳۰۸		۳۵۸. لَزْمًا
۳۰۸		معنای لزوم
۳۰۸		اقسام لزوم و مجرور
۳۰۹		۳۵۹. لَطْفٌ : قَاعِدَهُ
۳۰۹		۳۶۰. لَفْظٌ
۳۰۹		۳۶۱. لَفْظٌ
۳۱۰		۳۶۲. لَيْسَ عَلَى الْإِمِينِ إِلَّا الْإِمِينُ قَاعِدَهُ
۳۱۰		۳۶۳. مَبَاحٌ
۳۱۱		۳۶۴. مَبَاشِرٌ وَ سَبَبٌ
۳۱۱		تعریف مباشر
۳۱۱		تعریف سبب
۳۱۲		فرق مباشر و سبب
۳۱۲		۳۶۵. مَبِينٌ
۳۱۲		۳۶۶. مُتَوَاتِرٌ
۳۱۳		شرایط تواتر:
۳۱۳		۳۶۷. مُتَشَرِّعُهُ
۳۱۳		۳۶۸. مُجَازٌ
۳۱۴		اقسام مجاز
۳۱۴		روش های شناخت معنای مجازی

۳۶۹	مجمل و مبين	۳۱۴
۳۱۵	فرق مجمل و متشابه	۳۱۵
۳۱۵	اقسام مجمل	۳۱۵
۳۷۰	مخصص	۳۱۵
۳۷۱	مدلول	۳۱۵
۳۷۲	مرجح	۳۱۵
۳۷۳	مسائل اصولی	۳۱۶
۳۱۶	فرق مسئله اصولی و بحث اصولی	۳۱۶
۳۷۴	مشتبه	۳۱۶
۳۷۵	مشترك	۳۱۶
۳۷۶	مشترك لفظی	۳۱۶
۳۷۷	مشتق	۳۱۷
۳۱۸	مشتق ادبی و اصولی	۳۱۸
۳۷۸	مصالح و مفاسد	۳۱۸
۳۷۹	مطلق و مقيد	۳۱۸
۳۱۹	مصادیق مطلق	۳۱۹
۳۸۰	معذوریت قاعده	۳۱۹
۳۸۱	معنی و مصداق	۳۱۹
۳۸۲	مفهوم و منطوق	۳۲۰
۳۲۰	معنای مفهوم	۳۲۰
۳۲۰	اقسام مفهوم	۳۲۰
۳۲۰	اقسام دیگر مفهوم	۳۲۰
۳۲۱	اقسام مفهوم حصر	۳۲۱
۳۸۳	مقتضی و مانع قاعده	۳۲۱
۳۲۲	فرق قاعده استصحاب و قاعده مقتضی و مانع	۳۲۲
۳۸۴	مقدمات حکمت	۳۲۲

۳۲۲.....	۳۸۵. مقدمه
۳۲۲.....	تقسیم اول مقدمه:
۳۲۲.....	تقسیم دوم مقدمه:
۳۲۳.....	معنای مقدمه خارجی
۳۲۴.....	معنای دوم سبب
۳۲۴.....	معنای سوم مقتضی
۳۲۴.....	معنای چهارم رفع مانع
۳۲۴.....	معنای پنجم مقدمه معدّ
۳۲۴.....	معنای ششم شرط
۳۲۴.....	تقسیم سوم مقدمه
۳۲۵.....	تقسیم چهارم: به مثابه مقایسه، مقارن و متاخر
۳۲۵.....	۳۸۶. ملازمه
۳۲۵.....	اقسام ملازمه
۳۲۶.....	۳۸۷. منابع فقه
۳۲۶.....	۳۸۸. مناط
۳۲۷.....	فرق بین ملاک و مناط و مصلحت
۳۲۷.....	راه های احراز مناط
۳۲۸.....	فرق تنقیح مناط با تعمیم علیت « منصوص العله »
۳۲۸.....	علت و حکمت
۳۲۹.....	فرق (لانه کذا) با (فانه کذا)
۳۲۹.....	۳۸۹. منجزات
۳۲۹.....	۳۹۰. مندوحه
۳۳۰.....	۳۹۱. مورد و موضوع
۳۳۰.....	۳۹۲. میسور قاعده
۳۳۱.....	۳۹۳. نسخ
۳۳۱.....	فرق بین نسخ و تخصیص

۳۳۱	شرائط نسخ
۳۳۲	۳۹۴. نقل
۳۳۲	۳۹۵. نوادر
۳۳۲	۳۹۶. واجب
۳۳۲	۳۹۷. واقع
۳۳۲	کاربرد های واقع
۳۳۳	۳۹۸. وجبات
۳۳۴	۳۹۹. وجوب
۳۳۴	اوصاف وجوب
۳۳۴	وجوب طریقی
۳۳۴	فرق مصلحت سلوکی با واجب طریقی
۳۳۵	اقسام واجب
۳۳۵	تعبدی و توصلی
۳۳۵	تعیینی و تخییری
۳۳۵	واجب نفسی و غیری
۳۳۶	واجب معلق و منجز
۳۳۶	واجب عینی و کفایی
۳۳۷	واجب شرطی، مشروط، طریقی
۳۳۷	۴۰۰. وجود
۳۳۷	۴۰۱. وحدة المطلوب و تعدده
۳۳۸	۴۰۲. ورود
۳۳۸	۴۰۳. وصف
۳۳۸	وصف تقدیری و تعلیقی
۳۳۹	وصف عنوانی و عنوان مشیر
۳۳۹	۴۰۴. وضع
۳۳۹	وضع شخصی و نوعی

۳۳۹	وضع تعیینی و تعیینی
۳۴۰	۴۰۵. ید قاعده
۳۴۰	قواعد ید
۳۴۰	قاعده ید
۳۴۱	فرق قاعده ید و علی الید
۳۴۱	فرق قاعده ید با سوق مسلم
۳۴۲	نسبت قاعده ید و ذوالید
۳۴۳	فهرست منابع

www.ketab.ir

پیشگفتار

حمد و سپاس خداوند متعال را که توفیق عبودیت و بندگی خود به ما انسان ها عنایت نمود و طریق عبودیت را به وسیله برگزیدگان خویش به ما تعلیم فرمود و ما را از امت آخر الزمان قرار داد، همان کسی که پیامبران اولوالعزم آرزوی الحاق به آن را داشتند و این نعمت بزرگ را با نعیم ولایت تکمیل فرمود.

سلام و درود بر آخرین فرستاده اش محمد مصطفی صلی الله علیه و آله که تمام هستی اش فدا نمود تا به اسیران خاکدان دنیا راه و روش پرواز در آسمان ملکوت بیاموزد و سلام بر خاندان طاهرین او که بذل مهجه کردند تا غبار جهالت و نادانی از چهره بندگان خدا بزدایند و مہیای وصل و قرب حضرت حق شوند، و درود بر پرچم داران و امانت داران عالم اهل بیت ؛ عالمان و دانشمندان و فقیهانی که در دشوار ترین شرایط دوران غیبت از سیران اهل بیت پاسداری نمودند تا حقایق و معارف به دور از تحریف و انحراف، نسل به نسل منتقل گردد.

و سلام و درود و عرض ادب و احترام محضر تمام اساتید و فرهیختگانی که مشفقانه و پدرانہ یتیمان اهل بیت را در غم یتیمی و فراق پدرشان حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه تحت تکفل خویش پرورش می دهند و ادب عبودیت و القبای بندگی می آموزند.

در عصری که فطرت توحیدی بشریت در حال شکستن است تا مہیای طلوع خورشید ولایت گردد و وظیفه عالمان و اندشمندان دین در ارائه متکامل ترین دین الهی دوچندان می گردد تا بتوانند از سرچشمه قرآن و سنت کام تشنه جویندگان حقیقت را سیراب سازند و این فرایند، ساز و کاری فراتر از مسند مقدس و پرافتخار افتاء را می طلبد.

ممکن است در چند سال گذشته دست یابی به اجتهاد و مسند افتاء عالی ترین رتبه در

هرم علوم اسلامی و فقهی به شمار می رفت اما در این عصر که پرچم تمدن نوین توحید در حال برافراشته شدن است و بیداری و شکفتگی فطری در سراسر جهان موج می زند بیش از مستدافتاء نیازمند تولید علم در عرصه علوم اسلامی به ویژه فقه و اصول هستیم تا با اصلاح ساز و کارهای استنباط، علوم اسلامی را متناسب با قد و قواره تمدن نوین اسلامی تعریف و آرایه دهیم؛ رسالت تولید علم در حوزه علوم اسلامی که در دوره های گذشته حوزه بر عهده آیاتی همچون وحید بهبهانی و شیخ انصاری و صاحب جواهر و ... رحمت الله علیهم بوده است امروز بر عهده فضلا و اندیشمندانی است که بر سر سفره علمی آن اساتید نشسته اند.

قضا کار فقهی مانند صاحب جواهر که دست به ابداع چندین قاعده فقهی زده است با کار عالمی که کم و ختم را برای خود و مقلدینش استنباط می کند قابل مقایسه نیست زیرا او بنیان خیری را برپا دارد و منجر طیبه ای را غرس می نماید که سالیان متمادی اندیشمندان دیگر از برکات آن بهره می برند.

تُوْقِي اُكُلَهَا كُلَّ حَيْنٍ يَادُنِي زَهْرًا

«هر زمان میوه خود را به اذن پروردگارش می دهی».

اومسیری را ریل گذاری می کند تا حرکت علمی جامعه اسلامی بر بستر آن جریان یابد. و نیاز امروز جامعه علمی ما، تربیت چنین فضلا و اندیشمندانی است.

بدون تردید رسیدن به چنین نقطه ای نیازمند تهییدات و مقدمات و رفع برخی موانع و مشکلات موجود در مسیر باروری فکری و خلاقیت علمی طلاب و فضلای جوان است.

مسند داران تربیت علمی طلاب باید سرمایه های علمی و فکری آنان را از مقدمات علمی، با کیفیت و سرعت بگذرانند تا طلبه جوان فرصت جولان در میدان تربیت علم بیابد. یکی از گردنه های نفس گیر در فعالیت های فقهی، آشنایی با اصطلاحات و لغات فقهی و اصولی است که زمان زیادی را از دانش پژوهان می گیرد تا با ادبیات حاکم بر فضای علمی مانوس شوند؛ و اصطلاحاتی که معمولاً با اشاره ای کوتاه از کنار آن عبور می شود و طلبه می ماند و انبوهی از ابهامات که بدون فهم درست آن ها دستیابی به گنجینه علمی گذشتگان میسر نیست و اهمیت آن تا بدان جاست که برخی اجتهاد را فهم اقوال فقهاء دانسته اند.

معجم ها و فرهنگ های فقهی و اصولی یکی از کلید های گشودن این گنجینه است.

در این عصر نیازمند تدوین مجموعه‌هایی صریح و بدور از پیچیدگی‌های فنی هستیم که اصطلاحات فقهی و اصولی رمزگشایی و تبیین شوند تا اندیشورزان به جای معطل شدن در فهم واژه‌هایی که در لابلای کتب گذشتگان پراکنده است به تضارب آراء و فهم و پختگی در آن‌ها نایل گردند.

بحمد الله چند سالی است که این خلاء احساس شده و کار تدوین دائرة المعارف فقهی، معجم الفاظ و اصطلاحات فقهی، آغاز گردیده است نوشتار پیش رو در این راستا اما با ویژگی‌ها و تفاوت‌هایی تدوین یافته است.

این مجموعه که جای آن در جعبه ابزار علمی محققان و طلاب درس خارج خالی بود، بر گرفته از درس‌های خارج فقه و اصول حضرت استاد آیت الله مصطفوی دامت برکاته است؛ اجتماع گهرهای دانش از لابلای دروس معظم له که با نگاه تربیت علمی طلاب تبیین گردیده تا فضایی جوان را با گدشته پربار حوزه علمیه نجف پیوند زند.

ویژگی‌هایی که این اثر را متمایز می‌گرداند:

- ✓ سعی بر این بوده تا مجموعه‌ای جامع و گزیده تدوین گردد که جای آن در جعبه ابزار علمی دانش پژوه باشد نه در قسمت کتب مرجع کتاب خانه‌ها؛
- ✓ سعی بر این بوده مجموعه‌ای به دور از تعبیرهای فنی و استدلال‌های پیچیده باشد تا بتواند ناآشنایان به فقه و اصطلاحات فقهاء را حتی در محیط‌های دانشجویی با فضای فقهی مانوس سازد.
- ✓ به تفاوت‌های بسیار ظریف اصطلاحات با همدیگر پرداخته شده است اهمیت این موضوع به اندازه‌ای است که کتب مستقلی در تبیین فرق لغات با هم دیگر- البته در علوم دیگر- تدوین یافته مثل فروق اللغویة از عسگری و دیگران و جای چنین مساله‌ای در فقه خالی بود مثلاً در شرح اصطلاحات و ترکیب‌های واژه عقل چنین آمده است: واژه عقل با عبارت‌های گوناگونی ترکیب و استعمال می‌شود که هر یک دارای معانی مستقل و متفاوتی است برخی از این ترکیب‌ها دارای مفاهیم متفاوتی در علوم دیگر می‌باشد که این امر توجه و دقت در معانی را ضروری می‌سازد برخی از آن ترکیب‌ها عبارت‌اند از: عقل نظری، عقل عملی، عقل فلسفی، عقل کلامی، دلیل عقلی، دلیل عقلایی، ضرورت عقلی، حکم عقلی، حکم عقلایی، دقت عقلی، اصول

عقلی، عقل مستقل، عقل غیر مستقل، ارتکاز عقلایی، سیره عقلا، تحلیل عقلی.

✓ از پرداختن به اقوال مختلف در موضوعات پرهیز گردیده است.

✓ مستقلاً به اصطلاحات فقهاء پرداخته شده است نه اصطلاحات علم فقه زیرا علم فقه دارای اصطلاحاتی مثل طهارت، تطهیر، غصب، بلوغ، غسل و... که فرهنگ نامه ها مفصل درباره آن ها توضیح داده اند. اما در کنار اصطلاحات علم فقه، فقهاء برای مرادفات فقهی و مفاهیم علمی خویش دست به جعل و تولید واژگان و اصطلاحاتی زده اند که برای ورود به علم فقه آشنایی با این اصطلاحات بسیار لازم و ضروری است. واژگانی که با همدیگر فرق ها و تفاوت های ظریفی دارند و در کتب فقهی درون سارج فقط با یک اشاره از آن ها عبور می شود و فهم معانی و فرق هایشان به دشواری موقوف می کنند.

✓ قابلیت تبدیل به متن ارزشی؛

✓ در دسته بندی مسایل اصلی نظرهای گوناگونی مطرح است آنچه در این نوشتار مد نظر قرار گرفته ساختاری عملیات و کاربردی و بر اساس حروف الفبا است تا دانش پژوه و طلبه به راحتی بتواند واژگان مورد نظر خود را بیابد.

✓ با ارجاعاتی که به موضوعات و عناوین مرتبط داده می شود، ساختار ذهن اصولی مراجعه کننده به دور از مباحث علمی صرف با رویکردی عملیاتی نسبت به یک موضوع یا عنوان معماری می شود.

ان شاء الله که این خدمت ناچیز مورد قبول و توجه حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و استفاده شیفتگان علوم اهل بیت قرار گیرد.

حرم اهل بیت؛ قم مقدسه، غدير ۱۴۳۸

احمد رضا حسين زاده اصفهانی